

Yhdessä ainutlaatuisen lapsuuden matkalla

Hämeenkyrön kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	9
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	9
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	12
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	15
2.4 Arvoperusta	16
2.5 Oppimiskäsitys	19
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	20
2.7 Laaja-alainen osaaminen	23
Ajattelu ja oppiminen	24
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	25
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	25
Monilukutaito	26
Digitaalinen osaaminen	27
Osallistuminen ja vaikuttaminen	27
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	28
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	30
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	30
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	31
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	31
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	32
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	33
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	37
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	39
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	39
Yhteistyö eri tahojen kanssa	40
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	42
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	42

4.2	Pedagoginen dokumentointi.....	43
4.3	Monipuoliset työtavat.....	44
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	45
4.5	Oppimisen alueet.....	47
	Kielten rikas maailma.....	48
	Ilmaisun monet muodot.....	50
	Minä ja meidän yhteisömme.....	52
	Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	53
	Kasvan, liikun ja kehityn.....	55
4.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	56
	Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	58
5.	Lapsen tuki.....	60
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.....	60
	Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut.....	61
5.2	Yhteistyö tuen aikana.....	62
	Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	62
	Monialainen yhteistyö.....	63
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	63
	Yleinen tuki.....	64
	Tehostettu tuki.....	65
	Eriytynyt tuki.....	65
	Tuen muodot.....	65
5.4	Lapsen tuen arviointi.....	67
5.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.....	67
5.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	69
6.	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.....	75
7.	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	76
7.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	76

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

---

¹ Varhaiskasvatustilain (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilain 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta⁸ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen⁹ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Hämeenkyrö

Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelma perustuu varhaiskasvatukseen ja valtakunnalliseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2021 -asiakirjaan.

Tämä asiakirja on velvoittava koskien sekä kunnallista että yksityisten palveluntuottajien tarjoamaa ja kunnan valvomaa varhaiskasvatusta. Se kattaa varhaiskasvatuksen päiväkodeissa,

---

⁵ Varhaiskasvatustilanne 2 §

⁶ Varhaiskasvatustilanne 21 §

⁷ Varhaiskasvatustilanne 1 §

⁸ Varhaiskasvatustilanne 65–73 §

⁹ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

perhepäivähoidossa ja vuorohoidossa sekä mahdollisen avoimen leikkitoiminnan. Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomen kielellä ja sähköisessä muodossa. Tämä versio on laadittu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalle. Kuntakohtaiset täydennykset on eritelty tekstiin Hämeenkyrön sinisellä logolla.

Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelma koostuu valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, perusteiden edellyttämistä paikallisista näkökohdista sekä hämeenkyröläisen varhaiskasvatuksen ominaispiirteitä ja toimintatapoja kuvaavasta sisällöstä.

Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään saadessaan tarpeitaan vastaavaa kasvatusta. Tavoitteena on myös, että lapsi toimii kasvattajien hellässä huomassa osana ympäristöään ja yhteisöään.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman perusteella toimintayksiköt laativat yksikkökohtaisen toimintasuunnitelman vuosittain. Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa.

Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että henkilöstöllä, huoltajilla ja lapsilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman sisältöön. Paikallisissa linjauksissa on otettu huomioon Hämeenkyrön kunnan strategia sekä Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁰. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹¹ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹². Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan

---

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹² Varhaiskasvatuslaki 23 §

henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.¹³

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa¹⁴.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁵

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma¹⁶. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁷. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.¹⁸ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa

---

¹³ HE 148/2021, s. 34

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁶ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 41 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 23 §

päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti¹⁹. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁰. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²¹

Hämeenkyrö

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma eli lapsen vasu on prosessi, joka syntyy huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan yhteistyönä. Vasun rakentaminen alkaa, kun perhe tulee varhaiskasvatuksen asiakkaaksi lapsen saadessa paikan päiväkodista tai perhepäivähoidosta. Perheen kanssa käydään aloituskeskustelu, jonka tarkoituksena on antaa huoltajille mahdollisuus kertoa tärkeitä asioita omaan lapseensa ja perheen kasvatuseriaatteisiin liittyen. Tämän keskustelun voi käydä kuka tahansa lapsen oman ryhmän henkilökunnasta. Aloituskeskustelu

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

voidaan käydä myös lapsen vaihtaessa ryhmää varhaiskasvatusyksikön sisällä tai yksiköstä toiseen. Olennaista on, että tuntemus ja tieto lapsesta kulkee mukana myös mahdollisissa siirtymävaiheissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman merkeissä kokoonnutaan keskustelemaan vähintään kerran vuodessa, lapsen syntymäpäivän aikaan. Keskustelun toteutuksesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma muodostaa kokonaisuuden, joka täydentyy lapsen kanssa päivittäisissä kohtaamisissa tehtävien havaintojen ja huoltajien kanssa käytävien keskustelujen myötä. Näitä keskusteluja voidaan toimintakauden aikana käydä useampia tarpeen mukaan. Aloite keskustelulle voi tulla lapsen huoltajalta tai varhaiskasvatuksen henkilökunnalta aina, kun lapsen arkeen liittyy asioita, jotka jostain syystä mietityttävät. Myös lapsen oman äänen kuuleminen ja ajatusten esiin tuominen varhaiskasvatussuunnitelmassa on tärkeää. Tämä toteutuu lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden esimerkiksi lasten piirustusten sekä haastattelujen avulla.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet sekä yhteisesti sovitut toimintatavat, joilla lapsen kasvua ja kehitystä sillä hetkellä tuetaan.

Suunnitelmaan kirjatut asiat muodostavat jatkumon, jossa näkyy lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen. Lapsen vasuun kirjatuista asioista toimitetaan huoltajien suostumuksella kooste lastenneuvolan ikävuosikäynneille. Myös lapsen siirtyessä esiopetukseen siirretään lasta koskevat tiedot, jotka opetuksen järjestämisen kannalta ovat tarpeellisia, huoltajien kanssa yhteistyössä tulevalle esiopettajalle.

Esiopetusikäiselle lapselle järjestetään varhaiskasvatusta aamulla ennen esiopetuksen alkua sekä iltapäivällä esiopetuksen jälkeen. Tällöin lapselle laaditaan esikoululaisen oppimissuunnitelma (LEOPS), mikä sisältää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman. Oppimissuunnitelman laatii esiopetusryhmän opettaja yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä.

Lasta koskevia tietoja voidaan siirtää varhaiskasvatustietojen määrittämällä tavalla lapsen siirtyessä kunnallisesta varhaiskasvatuksesta yksityiseen, yksityisestä varhaiskasvatuksesta kunnalliseen tai lapsen siirtyessä esiopetukseen. Tietoja siirretään myös lapsen siirtyessä kunnasta toiseen kunnalliseen tai yksityiseen varhaiskasvatukseen. Siirtymävaiheessa lähtevä yksikkö tai kunta ottaa yhteyttä tarvittaessa uuteen varhaiskasvatuspaikkaan ja sopii tietojen siirtämisestä. Huoltajat ovat aina tietoisia tietojen siirrosta ja ovat läsnä mahdollisessa palaverissa. Lasta koskevaa tietoa, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämätöntä, voidaan siirtää myös muulla tavalla ja lapsen edun nimissä tietoa voidaan siirtää vaikka huoltajat tiedonsiirron kieltäisivät.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma lukeutuu pysyvästi säilytettäviin asiakirjoihin (arkistolaki, 831/1994). Alkuperäinen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ei siirry lapsen mukana, vaan jää arkistoon siihen kuntaan, jossa se on laadittu. Kunnan alueella toimivat yksityiset palvelun tuottajat toimittavat lasten vasuasiakirjat kuntaan arkistoitavaksi lapsen hoitosuhteen päätyttyä. Sosiaali- ja terveydenhuollosta saapuvia lausuntoja ei säilytetä erikseen varhaiskasvatuksen asiakirjakokonaisuudessa, vaan ne arkistoidaan sosiaalihuollon ja terveydenhuollon asiakirjakokonaisuuksissa.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä²⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

---

²² Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

²³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 52 §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen²⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia²⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³², tasa-arvolaki³³, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista³⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet³⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea³⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴¹, sosiaalihuoltolakia⁴², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁴ ja terveydenhuoltolakia⁴⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

---

²⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

²⁹ Hallintolaki (434/2003)

³⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

³⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

³⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

³⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

³⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

---

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁵.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁷. Varhaiskasvatuksen

---

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁵⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁵⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

---

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁶³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁶

Hämeenkyrö

Hämeenkyrön kunnassa toimii kolme kunnan päiväkotia ja kaksi yksityistä palvelusetelipäiväkotia. Perhepäivähoitajia työskentelee kunnallisina kolme ja yksityisinä 2-3. Päiväkodeissa tarjotaan hoitoa 0-6 -vuotiaille lapsille ja perhepäivähoidossa pääsääntöisesti 0-5 -vuotiaille lapsille. Esiopetusikäiset osallistuvat tarpeen mukaan varhaiskasvatukseen.

Vuorohoito ei ole subjektiivinen oikeus, mutta kunnalla on velvollisuus tarjota lapselle sellaista hoitoa, jota hän tarvitsee vanhempien työssä käymisestä johtuen. Hämeenkyrössä vuorohoitoa järjestetään Kirkonkylän päiväkodissa, Monitoimikeskus Sillassa. Pedagogiikka on tavoitteellista, suunnitelmallista ja ennakoitua kasvun, kehittymisen ja oppimisen tukemista. Jokaisen lapsen oikeus on saada laadukasta ja monipuolista varhaiskasvatusta hoitoajoista riippumatta.

Varhaiskasvatustavoitteisiin peilaten vuorohoidossa toteutettavan pedagogiikan vahvuuksina voidaan nähdä mm. lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen monien eri työntekijöiden sekä eri-ikäisten lasten kanssa sekä lapsen osallisuuden ja mahdollisuuden vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Lapsilla on mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan kulkuun erityisesti pienissä lapsiryhmissä iltaisin ja viikonloppuisin. Lapsen elämän kokonaisuus hahmottuu työntekijöille paremmin kuin tavanomaisessa varhaiskasvatuksessa, koska se suunnitellaan vanhempien kanssa yksilöllisesti hoitoajoista lähtien. Keskustelut vanhempien kanssa tapahtuvat usein muina kuin ns. ruuhka-aikoina, jolloin mahdollistuu tiiviimpi vuorovaikutus.

⁶⁵ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁶ Varhaiskasvatustalaki 13 §

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁶⁸

Hämeenkyrö

Kodista varhaiskasvatukseen. *Lapsen siirtyessä tutusta kodista varhaiskasvatuksen maailmaan tapahtuu suuria muutoksia lapsen ja perheen elämässä. Lapsen ja perheen on hyvä tutustua päivähoitopaikkaan ennen hoidon aloitusta, vaikka useammankin kerran. Perheitä tuetaan*

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁶⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

huomioimaan lapsen yksilöllisyys siinä, kuinka monta tutustumiskertaa tarvitaan. Aloituskeskustelu käydään päiväkodissa siinä vaiheessa, kun lapsi on ollut hoidossa jo jonkun aikaa. Keskusteluun toivotaan molempien vanhempien osallistuvan. Keskustelussa käydään läpi perheen toiveita hoidon suhteen ja saadaan arvokasta tietoa lapsen tavoista, tottumuksista, päivärytmistä, jne. Vanhemmat puolestaan saavat tietoa hoitopaikasta ja vastauksia mieltä askarruttaviin kysymyksiin. Varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa on tärkeää, että työntekijä ottaa lapsen vastaan ja kulkee mahdollisuuksien mukaan lapsen kanssa ensimmäiset hoitopäivät. Lasta ohjataan ja opastetaan sanoittamalla ja mahdollisesti kuvittamalla siirtymätilanteita, päivärytmiä sekä päivähoidon käytäntöjä.

Ryhmästä toiseen

Lapsi voi siirtyä joustavasti esimerkiksi pienten ryhmästä isompien ryhmään. Aloite siirtymisestä voi tulla sekä vanhemmilta että työntekijöiltä. Kun siirtyminen tulee ajankohtaiseksi, lapselle ja perheelle tarjotaan mahdollisuus tutustua uuden ryhmän toimintaan etukäteen. Lapsi voi käydä tutun työntekijän kanssa leikkimässä ja touhuamassa uudessa ryhmässä. Keväällä, kun lapsia siirtyy elokuussa suurempi määrä ryhmästä toiseen, järjestetään tutustumisilta, jolloin perheet tapaavat toisensa ja uuden ryhmän työntekijät.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

Tavoitteena on lapsen joustava siirtyminen esiopetukseen. Suurin osa lapsista jatkaa esiopetuksessa samassa päiväkodissa, jossa on ollut jo aikaisemmin varhaiskasvatuksessa. Tieto siirtyy henkilöstön ja huoltajien kanssa tulevaan esiopetusryhmään. Mahdollisesti lapsen edellisestä ryhmästä siirtyy työntekijä/työntekijöitä lasten mukana esiopetusryhmään. Hyvä yhteistyö perheiden kanssa varhaiskasvatuksessa luo hyvän pohjan tulevien kouluvuosien yhteistyölle. Tiedonsiirtopalaveri pidetään keväällä ennen esiopetusvuoden alkua. Tämä palaveri toteutetaan vanhempien luvalla ja halutessaan vanhemmat voivat olla palaverissa mukana. Palaverissa käsitellään mm. päiväkodin henkilökunnan ja neuvolan terveydenhoitajan huomioita lasten tuen tarpeista, varhaiskasvatuksessa käytettyjä tukimuotoja sekä muita erityisesti huomioitavia asioita tukea tarvitsevien lasten osalta. Lapset ja huoltajat tutustuvat esiopetustiloihin ja työntekijöihin heille järjestettävässä tutustumisillassa.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁹, varhaiskasvatustilain⁷⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷¹.

⁶⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁰ Varhaiskasvatustilain 20 §

⁷¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri.

Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen luuo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

---

⁷² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁷³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan.

Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti Hämeenkyrössä toteutettavan varhaiskasvatuksen arvopohja muodostuu kuudesta toisiinsa kietoutuvasta perusarvosta. Nämä arvot vaikuttavat jokaisen kasvattajan ajattelun taustalla ja kaikki varhaiskasvatuksen toiminta tulee pystyä perustelemaan näihin arvoihin perustuen. Arvojen näkyväksi tekeminen arjen toiminnassa vaatii jatkuvaa arvokeskustelua työyhteisössä ja toimintatapojen kehittämistä yhdessä lasten ja huoltajien kanssa.

Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelmaa työstettäessä arvokeskustelua on käyty jokaisessa yksikössä kasvatushenkilöstöön kuuluvien työntekijöiden työilloissa ja huoltajien kanssa vanhempainilloissa.

Hämeenkyröläisen varhaiskasvatuksen tehtävä on valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia; siihen oleellisesti kuuluu, että lapsi nauttii yhdessäolosta lasten ja kasvattajien yhteisössä sekä kokee iloa ja toimimisen vapautta kiireettömässä ja turvallisessa ilmapiirissä. Tämä tieto ohjaa meitä kaikkia kasvattajia toiminnassamme. Pienryhmätoiminta edesauttaa arvojen toteutumista ja näkyväksi tulemistä varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen pienetkin hetket ovat tärkeitä.

ARVOT HÄMEENKYRÖLÄISEN VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA

Aikuinen on omalla toiminnallaan malli lapsille kaikessa. Myös siinä, miten puhuu toisille tai kohtelee toisia.

Jokainen lapsi kohdataan ja hänen asioidensa äärellä pysähdytään arjen pienissä hetkissä.

Lapsen vastaanottamiseen aamuisin kiinnitetään huomiota.

Nostetaan esiin lapsen yksilöllisiä vahvuuksia ja huomioimaan positiiviset asiat - Huomaa hyvä!

Tiedostetaan, että jokaisella lapsella on yksilöllinen kehitystahti ja oppimistyyli. Herätellään lasta pohtimaan ja ajattelemaan. Aikuiselta ei tarvitse löytyä valmiita vastauksia lasten kysymyksiin.

Luotetaan lapsiin - annetaan sopivasti vastuuta ja mahdollisuus tehdä ja oivaltaa itse.

Annetaan lapselle oikeus kaikkiin tunteisiin ja näissä aikuinen on tukena ja turvana ohjaamassa.

Annetaan aikaa leikille.

Vahvistetaan lapsen osallisuuden kokemusta.

Terveellisen ja kestävän elämäntavan arvo toteutuu arjessa Vihreän lipun toiminnassa.

Lapsia pidetään sylissä.

Kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen suunnitelmaa käytetään arjen työkaluna.

Vastuu kasvatusyhteistyön toteuttamisesta kaikkien perheiden kanssa kuuluu henkilökunnalle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Hämeenkyröläisessä varhaiskasvatuksessa korostetaan vuorovaikutuksen, yhteisöllisyyden ja leikin merkitystä lapsen oppimisessa. Oppivassa yhteisössä kaikki arjen tilanteet ja yhteiset kokemukset nähdään tärkeinä oppimiskokemuksina. Kaikki yhteisöön kuuluvat lapset ja aikuiset tarjoavat toisilleen oppimiskokemuksia ja oppivat asioita toisiltaan. Lapsen omalle ajattelulle annetaan aikaa arjen eri tilanteissa. Aikuisen ei tarvitse antaa asioihin suoria vastauksia vaan asioita pohditaan yhdessä. Aikuisen tehtävänä on kannustaa lasta tekemään havaintoja ja kysymään asioita.

Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapsi oppii asioita leikin ja toiminnan kautta tutkien ja kokeillen. Aktiivinen toimijuus näyttäytyy erilaisena lasten yksilöllisten persoonallisuuden piirteiden mukaan. Tärkeintä on lapsen oma kokemus osallisuudestaan

oppimisprosessissa. Oppimista tapahtuu myös lapsen tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Siksi varhaiskasvattajan on tiedostettava toimivansa mallina lapselle kaikessa toiminnassaan.

Oppimisen kannalta ensiarvoisen tärkeää on turvallinen ilmapiiri, jonka luomisessa kasvatushenkilöstöllä on merkittävä rooli. Kannustava ja hyväksyvä ilmapiiri sallii yrittämisen ja erehtymisen. Mahdolliset epäonnistumisetkin nähdään tärkeinä oppimiskokemuksina, joiden avulla yksilön ja yhteisön on mahdollista kehittää toimintaansa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä.

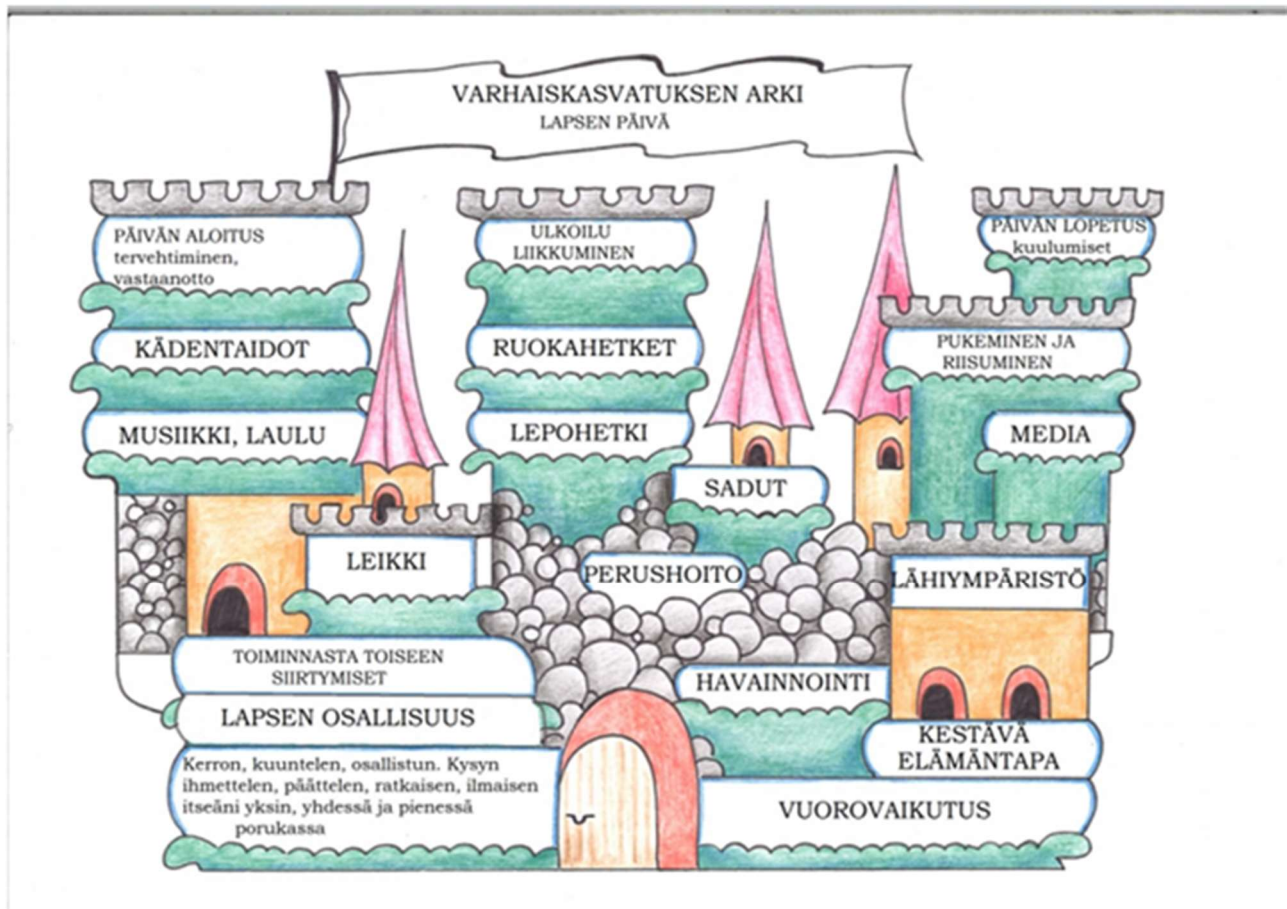
⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Lapsen päivä on kokonaisuus, jossa laaja-alaisen osaamisen alueet toteutuvat kaikissa arjen tilanteissa. Etukäteen suunnitellut arjen tilanteet vahvistavat lapsen laaja-alaista osaamista. Miksi teemme, niin kuin teemme ja mihin toiminnalla tähtäämme.

Liikkuminen ja ulkoilu

Hämeenkyrön varhaiskasvatuksessa noudatetaan varhaiskasvatuksen liikuntasuosituksia - linkki lisätään. Riittävä fyysinen aktiivisuus on edellytys lasten kasvulle ja kehitykselle. Viimeisimpien liikuntasuositusten mukaan alle 8-vuotiaiden lasten päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa, joka koostuu kevyestä liikunnasta, reippaasta ulkoilusta sekä vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Pienen lapsen liikuntakasvatus tapahtuu suurimmaksi osaksi muissa arjen hetkissä kuin ohjatuissa liikuntahetkissä liikuntasalissa. Siksi varhaiskasvatuksen arjessa kaikkien tilojen ja päivittäistilanteiden hyödyntäminen liikunnan lisäämiseksi on tärkeää. Kasvattajan tulee tukea ja tarjota mahdollisuuksia monipuolisiin liikkumismahdollisuuksiin ja rohkaista lapsia kokeilemaan ja oppimaan.

Ulkoilu on olennainen osa varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. On tärkeää muistaa, että ulkoilu ei ole vain ajantäytettä ohjattujen tuokioiden välissä. Ulkoilussa lapset saavat luontaisesti liikkua ja purkaa energiaansa. Ulkona on tilaa vauhdille ja äänelle. Aikuisen tehtävä ulkoilussa on

havainnoida lasten sosiaalisia suhteita ja varmistaa, että oppimisen alueiden keskeiset pedagogiset tavoitteet toteutuvat osaltaan myös päivittäisten ulkoilujen yhteydessä. Tavoitteena on, että joka ryhmässä osa toiminnoista tapahtuu ulkona. Ulkoilulla on tutkitusti myös terveyttä edistävä vaikutus. Ulos lähdetään säällä kuin säällä ja ulkoillessa hyödynnetään hoitopaikan pihan ohella paljon myös lähiluontoa ja -ympäristöä.

Ruokailu

Varhaiskasvatuksessa ravintokasvatus on yksi osa kokonaisvaltaista hyvinvointikasvatusta. Ravintokasvatus on osa jokaisen varhaiskasvatusyksikön toimintaa. Ravintokasvatuksen toimintamuotoja ovat esimerkiksi eri makujen maistaminen, pöytätapojen opettelu, kattaminen, leivonta, retket, mahdollinen kaupassakäynti ja erilaiset keskustelut ravintoon liittyen. Ruokapöytäkeskustelua harjoittelemme varmistaen ruokarauhan säilymisen kaikilla.

Ravintokasvatuksen avulla pyritään kehittämään lapsen omia edellytyksiä omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään ravitsemukseen. Varhaiskasvatus tukee lasten ruokamieltyymysten kehittymistä terveelliseen suuntaan. Lasta kannustetaan ja rohkaistaan maistamaan kaikkia tarjolla olevia erilaisia makuja, mutta lapsi saa valita itse mitä maistaa.

Päivälepo

Päivälevolla on perusteltu paikkansa osana varhaiskasvatuksen arkea. Aikainen aamuherätys ja hoitopäivän aktiivisessa arjessa toimiminen kuormittavat lasta. Vaikka lapsi ei kotona enää nukkuisikaan päiväunia, hoidossa lepo hetki on tarpeen päivittäin. Näin vireystaso pysyy hoitopäivän ajan kyllin korkealla. Päivälevolle mennessä lapsilla on oikeus päättää, haluaako hän vähentää vaatetusta. Päivälevolla kuunnellaan mahdollisesti satu ja unimusiikkia. Levättyään tarpeeksi hereillä olijat saavat nousta hiljaisiin tehtäviin ja nukahtaneille annetaan vielä uni aikaa.

Perushoitotilanteet

Siisteys- ja hygieniakasvatus on osa päivittäistoimintaamme ja seuraamme lapsen herkkyyksiausia esim. kuivaksi oppimisen suhteen. Ohjaamme lasta kehitystaso huomioiden myös omatoimisuuteen ja omista tavaroista huolehtimiseen.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona

varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen

pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä.

Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Kehotunnekasvatus

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia - kunnioittaen yksilöllisyyttä ja korostaen terveen itsetunnon vahvistamista. Lapsuuteen kuuluu omaan kehoon tutustuminen ja tunnetaitojen harjoittelu. Kehotunnekasvatus vahvistaa myönteistä minäkuvaa, hyvää tunnetta omasta kehosta ja halua pitää itsestä huolta. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten kehotunnekasvatuksen eri osa-alueita, lasten kehontuntemusta, kehoon tutustumista, lasten valmiuksia pitää huolta terveydestä, henkilökohtaisesta hygieniasta ja opetetaan turvataitoja. Koskettamisen säännöt ja leikin rajat on tärkeä opettaa lapsille. Lapselle tulee tulla tunne, että keho on oma, arvokas ja tärkeä. Lapsen seksuaalisuutta koskeviin kysymyksiin suhtaudutaan normaaleina asioina eikä niillä aiheuteta lapselle häpeää. Aikuisella on vastuu siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen.

Turvataidot

Turvataitoja opetetaan lasta loukkaavien tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti sekä turvataitoja. Turvataitokasvatuksessa lapselle opetetaan tärkeimmät turvataidot kuten kosketuksen säännöt, uimapukusääntö ja kolmen kohdan sääntö:

1. Sano ei
2. Lähde pois
3. Kerro aikuiselle, johon luostat.

Koskettamisesta lapselle opetetaan, että toista ihmistä saa koskettaa vain, jos se tuntuu toisen mielestä mukavalta ja sallitulta. Lapsen kanssa harjoitellaan tunnistamaan hyviä ja huonoja tunteita: Toisen kehosta ei saa puhua rumalla tavalla, sillä se voi satuttaa ja tuntua toisesta pahalta. Kosketus ei saa tuntua pahalta. Hyvästä kosketuksesta tulee turvallinen ja hyvä olo eikä hyvä kosketus ole salaisuus. Huono kosketus sattuu, pelottaa ja suututtaa. Kaikilla on oikeus määrätä omasta kehostaan ja sitä pitää aina kunnioittaa. Uimapukusääntö tarkoittaa sitä, että uimapuvun alla olevat kehon osat ovat lapsen omia alueita, joita lapsi saa määrätä itse. Kukaan ei saa koskea uimapuvun alla olevia paikkoja, katsoa niitä tai puhua niistä ilman lapsen lupaa. Jos joku rikkoo sääntöä, lapsi osaa sanoa ei. Kehossa on erityisiä, yksityisiä ja arvokkaita paikkoja. Niitä pitää ja saa suojata. Niitä ei näytetä kaikille, vaikka ne ovat hyviä ja arvokkaita. (Väestöliitto, Kehotunnekasvatus)

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikkaa tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on kirjattu 6 laaja-alaisen osaamisen osa-alueita. Lapsella on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri osa-alueista. Toimintasuunnitelmaa laadittaessa kasvattaja huolehtii, että kaikki nämä osa-alueet huomioidaan. Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelmassa näistä osa-alueista on haluttu nostaa esiin monilukutaito ja digitaalinen osaaminen.

Monilukutaito on muuttuneessa yhteiskunnassamme tärkeä taito. Varhaiskasvatuksessa pyrimme tarjoamaan lapselle valmiuksia oppia ymmärtämään moninaista tekstimaailmaa ja edistämään lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Lapsen kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa digitaalisissa ympäristöissä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen monilukutaidon kehittymistä ja edistää kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Lasta kannustetaan käyttämään kieltä rikkaasti ja luovasti.

Tutkimme ja havainnoimme yhdessä lasten kanssa digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Hyödynnämme digitaalisia mahdollisuuksia, kun luomme ympäristöjä, jossa kaikki lapset pääsevät kokeilemaan ja luomaan kehityksensä, ikävaiheensa ja edellytyksensä mukaisesti. Pidämme yllä myönteistä suhtautumista digitaalisiin oppimisympäristöihin ja -välineisiin. Kiinnitämme erityistä huomiota tunne- ja vuorovaikutustaitoihin yhteisöllisessä tavassa työskennellä. (Luomme aktiivisesti lapselle mahdollisuuksia harjoitella, kokeilla ja tuottaa erilaisia sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa digitaalisia välineitä hyödyntäen. Näin edistämme lasten ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstöllä on aktiivinen ja myönteinen rooli ohjata lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön).

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisoitteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁷⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja

---

⁷⁶ HE 148/2021 s. 30–31

oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioitettavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

---

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Hämeenkyrö

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehityksestä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hämeenkyrö

Varhaiskasvatuksessa lapset oppivat kieltä tavallisissa arjen tilanteissa puhuen, kuunnellen, laulaen ja leikkien. Kielen oppiminen tukee myös kotoutumista ja osallistumista. Suomen kielen (S2) opetusta annetaan myös erillisinä tuokioina pienemmissä ryhmissä.

Erilaiset kulttuurit ja uskonnot kohdataan kunnioittaen, niistä keskustellen ja niihin tutustuen. Ne ovat voimavara ja rikkaus.

Kaikille lapsille laaditaan yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan asioita kielestä, kulttuurista, perheelle ja lapselle tärkeistä asioista. Palaverissa ja vanhempainilloissa käytetään tarpeen vaatiessa apuna tulkkipalveluita.

Täysin ruotsinkielinen opetus toteutetaan tällä hetkellä ostopalveluna Tampereella.

Vanhemman tehtävä on antaa lapselle hyvä malli omasta äidinkielestään, joten puhu, lue tai laula lapselle omalla kielelläsi. Jos vanhemmilla on keskenään eri äidinkieli, kummankin vanhemman tehtävä on puhua lapselle omaa äidinkieltään. Perheen sisäisten kielten osaaminen on kaiken oppimisen perusta, mikä tukee muiden kielten oppimista. Anna lapsellesi aikaa ja rauhaa oppia ja sopeutua ja kerro perheesi ja kulttuurisi perinteistä ja tavoista kasvattajille: kuinka haluat niitä huomioitavan ja toteutettavan.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja.

Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään

pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hämeenkyrö

Kestävä elämäntapa on käsitteenä paljon laajempi kuin ympäristökasvatus. Sen päämääränä on kasvattaa tulevaisuuden ympäristökansalaisia. Osana kestävä elämäntavan kasvatusta kaikki Hämeenkyrön varhaiskasvatusyksiköt kuuluvat Vihreä Lippu-ohjelmaan. Kestävä kehitys jaotellaan neljään osa-alueeseen, joita myös varhaiskasvatuksen toiminnassa toteutamme.

Ekologisesti kestävä kehitys

Ekologisesti kestävä kehitys tarkoittaa luonnonvarojen kunnioittamista, säilyttämistä sekä säästämistä. Se näkyy mm. Ruokailuissamme; ohjeistamme lapsia ottamaan sopivan määrän ruokaa. Lapset oppivat myös muun muassa välttämään ylimääräistä veden kulutusta, sammuttamaan valot sekä piirtämään paperin molemmille puolille.

Taloudellisesti kestävä kehitys

Tämä kestävä kehityksen osa-alue painottuu luonnonvarojen säästämiseen ja sitä kautta taloudellisuuteen. Panostamme mm. Mahdollisimman vähäiseen kulutukseen sekä sähkön- ja vedensäätöön. Askartelemme mahdollisimman paljon kierrätysmateriaaleista ja uusiokäytämme materiaaleja. Tavoitteena on tehdä vähemmästä enemmän!

Kulttuurillisesti kestävä kehitys

Vietämme juhlapäiviä ja toimimme arjessa jakaen samalla lauluja, leikkejä sekä toimintatapoja tuleville sukupolville. Pohdimme, miten huomioida eri juhlapäiviä samalla kotimaamme kulttuuria kunnioittaen. Tutustumme eri kulttuureihin ja opimme, että kulttuureita on monenlaisia ja asioita voi tehdä monella, yhtä arvokkaalla tapaa.

---

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Sosiaalisesti kestävä kehitys

Tärkeänä asiana pidämme lapsen osallisuuden, vuorovaikutustaitojen sekä kaveri- ja tunnetaitojen opettamista, mitkä sisältyvät sosiaalisesti kestävään kehitykseen. Hämeenkyrön kunnassa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa koulutetaan monipuolisesti tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen. Ryhmissä on myös käytössä runsaasti eri tunnetaitomateriaalia, kuten koulutuksen myötä joka ryhmään jaettu ja käyttöön otettu Piki-materiaali. Kunnan varhaiskasvatuksessa panostetaan kiusaamisen ennalta ehkäisemiseen.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa osana kestävää elämäntapaa

Lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen ehkäisee sekä yksinäisyyttä että kiusaamista. Kiusaamisen vastaisen työn lähtökohtia ovat myös itsesäätelytaitojen opettaminen, emotionaalisesti turvalliseen ilmapiiriin panostaminen, turvallinen oppimisympäristö (me-henki, positiiviset vuorovaikutustilanteet, sensitiivinen aikuinen, iloinen ilmapiiri, osallisuuden toteutuminen) ja vertaissuhteiden monipuolinen tukeminen.

Varhaiskasvatuksessa lapset kohtaavat valtavasti tilanteita, jotka vaativat tunteiden ja käyttäytymisen säätelyä. Leikki toisten kanssa on täynnä erilaisia tunteita: iloa, surua, riehakkuutta ja pettymystä. Kasvattajan rooli on toimia näiden suurten tunteiden kanssasäätelijänä opetellen yhdessä lapsen kanssa pala kerrallaan itsesäätelyn alkeita. Kasvattajan lämmin vuorovaikutus ja sensitiivinen työote toimivat kanssasäätelyn perustana. Kasvattaja viestii, että lapsi on hyväksytty kaikissa tilanteissa ja opettaa tapoja säädellä tunteita tai käytöstä. Psykkisten tarpeiden lisäksi itsesäätelyn tukemisessa tärkeää on myös huomioida lasten fyysiset tarpeet, kuten riittävä lepo, ravinto ja liikunta.

Varhaiskasvatus tarjoaa lapsille monipuolisen oppimisympäristön kaveritaitojen opetteluun ja vahvistamiseen. Ryhmässä toimiessa lapsi oppii tärkeitä ihmiseksi kasvamisen taitoja, kuten tuomaan omat ajatuksensa kuuluville, huomioimaan toiset, osallistumaan leikkiin ja ratkaisemaan ristiriitoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan hyvien kaveritaitojen syntymistä ja kehittymistä. Jokaisella lapsella on oikeus toimia osana ryhmää, rakentaa monipuolisia vuorovaikutussuhteita sekä kokea osallisuutta laadukkaiden pedagogisten ratkaisujen ohjaamana.

Myönteistä ja realistista minäkuvaa tuetaan varhaiskasvatuksessa. Jokaisella lapsella on oikeus kokea olevansa ainutlaatuinen ja arvokas sellaisena kuin hän on – kasvattajan tehtävä on lapsen positiivisen minäkuvan rakentaminen ja vahvistaminen.

Varhaiskasvatuksen arjessa tunnetaitoja harjoitellaan päivittäisissä tilanteissa. Kasvattaja toimii empaattisesti ja sensitiivisesti lämpimässä vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Tämän lisäksi tunnetaitoja ohjataan lapsille tietoisesti ja suunnitellen.

Sensitiivinen kasvattaja toimii lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Lapsen minuus rakentuu kohtaamisista; lapsen tunne-elämän kehittymiseen vaikuttaa vahvimmin se, miten hänet kohdataan. Empatia ja myötätunto ovat tärkeitä sosiaalisen kanssakäymisen taitoja, joita opitaan toisten kanssa toimiessa. Kasvattaja vahvistaa ja tukee näiden taitojen kehittymistä. Kasvattaja ei vastaa ainoastaan lapsen käytökseen, vaan pyrkii näkemään lapsen käyttäytymisen taakse. Sieltä löytyy tunteita ja niiden alta toteutumatta jääneitä tarpeita.

Itsesäätely on taito säädellä tunteita, käyttäytymistä ja kognitiivisia toimintoja, kuten ajattelua, oppimista, muistia, toiminnanohjausta ja tarkkaavuutta. Varhaiskasvatusikäiset lapset ovat itsesäätelyn ja tunneharjoittelunsa alkutaipaleella, koska säätelyn taidot kehittyvät yksilöllisesti ja hitaasti aina aikuisikään saakka. Lasten on vielä vaikea tunnistaa, ilmaista ja säädellä tunteita, mutta näitä taitoja voimme opettaa, tukea ja auttaa kehittymään, kuten muitakin itsesäätelytaitoja. Tunnetaitoja opitaan pikkuhiljaa tutun ja turvallisen kasvattajan ja vertaisryhmän kanssa harjoittelemalla. Lapset tarvitsevat aikuisen mallia, esimerkiksi, tukea, ohjausta ja kärsivällisyyttä. Kun lapsi saa harjoitella tunnetaitoja, hän saa samalla itsetuntemusta ja kokemuksia sekä varmuutta siitä, että hän voi itse vaikuttaa oloonsa, ajatuksiinsa ja tunteisiinsa.

Turvallisuuden tunne on aivan oleellista tunnetaitojen harjoittelussa, sillä uskaltautuakseen tuntemaan lapsi tarvitsee turvallista syliä, johon kiinnittyä ja jossa tuntee. On tärkeää, että kasvattajat lapsen rinnalla näyttävät lapsen silmissä niin turvallisina ja vahvoina, että he kestävät kaikenlaisia lapsen tunteita hyväksyen ja niitä arvottamatta. Tässä korostuu myös kasvattajien välinen yhteisymmärrys ja yhteisten arvojen jakaminen ja yhteiset tavat toimia, sillä ne ovat tunneilmapiirin tukijalkana ja perustana ryhmässä. Kasvattajien väliseen ilmapiiriin panostaminen on ensisijaisen tärkeää, sillä huono ja jännittynyt ilmapiiri tarttuu väistämättä myös lapsiin. Hämeenkyrön varhaiskasvatuksessa käydään säännöllisesti yhteistä arvokeskustelua ja kasvattajatiimin hyvinvointiin panostetaan.

Kaiken edellä mainitun toteutuminen varhaiskasvatuksessa ehkäisee kiusaamisilmiöltä jalansijaa lapsiryhmissä. Kuitenkin varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että henkilökunta jakaa yhteisen näkemyksen siitä, mitä kiusaaminen ilmiönä on ja milloin siitä voidaan puhua sen oikeassa merkityksessä. On myös aina muistettava, että varhaiskasvatuksessa korostuu kiusaamisen ennaltaehkäisevä rooli.

Kaikki lasten väliset ristiriidat eivät ole kiusaamista, vaan ne ovat tuiki tärkeitä vuorovaikutustilanteiden oppimisen hetkiä. Varhaiskasvatusiässä lapset vasta harjoittelevat sosiaalisia taitoja ja ryhmään liittymisen taitoja ja tarvitsevat siihen kasvattajan rinnalleen ohjaamaan ja auttamaan.

Kiusaamisesta voidaan eri määritelmien mukaan puhua, kun siihen liittyy sekä toistuvuus että tietoisuus. Kiusaamista on, kun samaan henkilöön kohdistuu toistuvasti ja tietoisesti pahan mielen aiheuttamista yhden tai useamman henkilön toimesta. On kuitenkin huomioitava, että kokemus kiusaamisesta on yksilöllinen ja kasvattajan tulee aina suhtautua vakavasti ja aidosti huolta kantaen lapsen tullessa kertomaan, että häntä kiusataan. Kiusaamiseen liitetään usein käsitteet ryhmäilmiö ja vallankäyttö. Varhaiskasvatuksessa onkin tärkeää tiedostaa, että kiusaaminen on aina ryhmässä tapahtuva ilmiö ja siihen liittyy ryhmän jäsenien erilaisia rooleja.

Kiusaaminen terminä ei ole ihan ongelmaton, sillä sitä käytetään aika huolettomasti ja siihen sisältyy aina riski lasten leimautumisesta jo pienestä pitäen kiusaajiksi tai uhreiksi. Toimivampaa on puhua loukkaavasta kohtelusta tai käytöksestä. Termiin sisältyy ajatus, että ihan kaikkeen toista loukkaavaan käytökseen puututaan empatialla heti, jolloin siitä ei tule kiusaamista jatkuessaan.

Kiusaaminen jaotellaan yleisesti kolmeen eri osa-alueeseen: fyysiseen, sanalliseen ja psyykkiseen kiusaamiseen. Ilmiöksi muodostuessaan ne kaikki ovat yhtä vahingollisia kohteena olevalle lapselle.

Lähdemateriaalina tekstiä kootessa on käytetty:

- *Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa (Eliisa Leskisenoja, 2019)*
- *Kuinka kiukku kesytetään, lasten aggressiokasvatus (Riikka Riihonen ja Minna Koskinen, 2020)*
- *Näin tuet lapsen itsesäätelyä (Taina Sainio, Riikka Pajulahti ja Nina Sajaniemi, 2020)*
- *Haastavat kasvatustilanteet; lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja (Liisa Ahonen, 2017)*
- *Taaperosta taitavaksi toimijaksi; itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen (Tuija Aro ja Marja-Leena Laakso, toim., 2011)*
- *Lapsen mieli, mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan (Elina Marjamäki, Susanna Kosonen, Soile Törrönen ja Marjo Hannukkala, 2019)*
- *Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa (Jaana Kiviluote ja Päivi Honkakoski, 2019)*
- *Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa (Vilja Laaksonen, 2022)*
- *Mitä sä rageet; lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen (Anne-Mari Jääskinen, 3.painos, 2022)*

Varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä (Liite 1) on visuaalinen kaavio kiusaamisen puuttumisen vaiheista. Se on luotu positiivisen pedagogiikan hengessä ja lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista tukeväksi.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä

---

⁸¹ Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸².

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirrymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

---

⁸² Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁸⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸⁷

Hämeenkyrö

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

---

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi sekä laadukkaan varhaiskasvatuksen takaamiseksi toimintaamme liittyy useita yhteistyökumppaneita. Osa kumppaneista on läsnä arjessamme päivittäin ja toiset tarvittaessa. Tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat kuvattuina alla.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu-ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Jotta jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet tulevat huomioituiksi eikä mitään tärkeää jäisi kehityksessä huomaamatta, on Hämeenkyrön varhaiskasvatuksessa käytössä jokapäiväisen havainnoinnin lisäksi erilaisia havainnointi- ja dokumentointivälineitä. Päivittäinen arjen havainnointi lapsiryhmässä on ensiarvoisen tärkeää ja se kuuluu kaikille kasvatushenkilöstöön kuuluville työntekijöille. Havainnointi toteutuu olemalla läsnä tilanteissa ja seuraamalla lasten kommunikointitilanteita, ryhmäkäyttäytymistä, leikkitaitoja sekä muita kehityksen osa-alueita. Kasvattajat keskustelevat tekemistään havainnoista keskenään sekä huoltajien kanssa. Luonnollisesti tärkeää on, että lapsi itse tietää, mitä havaintoja hänestä tehdään ja hän on osana oman toimintansa arviointia.

Lapsen ikävuosikäynnille neuvolaan toimitetaan lapsen varhaiskasvatusryhmästä palaute, johon kirjataan arjen havaintoihin perustuvia huomioita lapsesta. Lapsen täyttäessä kolme vuotta tehdään hänelle yleistä kehitystä kartoittava Hali-tehtävistö. 5-vuotiaille puolestaan on käytössä Kehu-tehtäväsarja. Tarpeen tullen otetaan havainnoinnin tueksi yksityiskohtaisempia havainnointimenetelmiä. Dokumentoinnin keskeisin väline on lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, joka muodostuu jokaisella lapsella erilaiseksi.

Varhaiskasvatuksen arkea dokumentoidaan monin eri tavoin. Käytettävät dokumentointimenetelmät vaihtelevat yksiköiden ja lapsiryhmien välillä. Jossakin voidaan käyttää kasvun kansioita, joissakin pidetään viikoittaista blogia. Jossakin voidaan panostaa erityisen paljon siihen, että lasten tekemät työt ovat esillä tai lapset itse muokkaavat oppimisympäristöään. Lasten mielipiteitä kuullaan aktiivisesti arjessa ja tähän on kehitetty myös joitakin työvälineitä (esim. Toiveiden puut), joihin lasten toiveita kirjataan ja josta niitä konkreettisesti toteutetaan. Lapsia myös haastatellaan ja heidän omia tarinoitaan tallennetaan sadutuksen keinoin.

Dokumentointia käytetään osana pedagogisen toiminnan suunnittelua sekä arviointia. Lapsia ei ole tarkoituksenmukaista kohdella samalla tavalla, vaan yksilöllisesti. Kun henkilökunta tuntee lapsen, havainnoi ja kuulee häntä, selviää, mitä kyseinen lapsi milloinkin tarvitsee ja mitä ei. Toiminnan suunnittelun kannalta on tärkeää, että havainnointi ja dokumentointi kohdistuu myös kasvattajien toimintaan ja aikuisten ja lasten väliseen vuorovaikutukseen arjen tilanteissa. Tämän tiedon avulla voidaan suunnitella toimintatapoja, jotka tukevat varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista ja lapsen yksilöllistä kehitystä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa

lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan

toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Hämeenkyrö

Varhaiskasvatuksessa kaikki toiminta on leikinomaista ja leikki onkin tärkein oppimismenetelmä. Leikin kautta lapsi hahmottaa maailmaa ja leikitilanteissa on läsnä monia ulottuvuuksia. Esimerkiksi matemaattisia taitoja voi harjoitella leikkien, kun taas toisaalta leikki antaa lapselle mahdollisuuden olla jotakin muuta kuin itse on.

Varhaiskasvatuksen arjessa leikki saa näkyä ja kuulua. Silti leikkirauhan säilyttämistä ja mahdollisuutta pitkäkestoiseen leikkiin pidetään tärkeänä. Päiväkodeissa kaikki tilat ovat

käytettävissä lasten leikkiä varten, jolloin myös leikkiin keskittyminen omassa rauhassa on mahdollista. Pienryhmätoiminnalla ja päivittäistoimintoja (ulkoilut ja ruokailut) porrastamalla myös leikille voidaan antaa enemmän tilaa ja aikaa. Aina ei leikkiä tarvitse siivota pois vaan lapset voivat halutessaan jatkaa leikkejään esimerkiksi seuraavana päivänä.

Lasten leikkejä havainnoimalla kasvattajat saavat tärkeää tietoa lapsen taidoista ja oppivat tuntemaan lapsen yksilölliset luonteen piirteet. Aikuisen läsnäolo lasten leikeissä on tärkeä mutta lasten yksilölliset tarpeet määrittävät aikuisen roolia lasten leikeissä. Lapsen ikä- ja leikkitaitotason mukaan aikuinen on joko kiinteästi mukana toiminnassa tai enemmän havainnoija ja tarkkailija ohjaillen tarpeen tullen leikin suuntaa. Myös leikki voi olla aikuisen ohjaamaa toimintaa, jossa harjoitellaan vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja. Lapsen kasvaessa kaverit ja heidän kanssaan leikkiminen tulevat yhä tärkeämmiksi.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

⁸⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön

keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden

dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentelään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä

spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokierroon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla

niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväää elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa.

Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee

---

⁸⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniryhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten

---

⁹⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvat- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten

kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua

uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden.

Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

---

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta⁹⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän⁹⁶ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä⁹⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla⁹⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta⁹⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja

---

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁹⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹⁰⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹⁰⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

---

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹⁰⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹⁰⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹⁰⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹⁰⁹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁰ ja tuen muodot¹¹¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹⁰⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹⁰⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁴.

---

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹¹⁶.

Eriytynyt tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Eriytystä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Eriytynyt tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Eriytynyt tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Eriytynyt tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹¹⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹¹⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

---

¹¹⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen

---

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

varhaiskasvatustalain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁰. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystyviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

---

¹²⁰ Varhaiskasvatustalain 15 a ja d §

¹²¹ Varhaiskasvatustalain 15 d § ja 20 §

¹²² Varhaiskasvatustalain 15 d § ja 23 §

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹²⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹²⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuoro vaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

---

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystuot, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁶.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹²⁷.

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹²⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹²⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁰. Päätös on aina perusteltava¹³¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³².

¹²⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Hallintolaki 34 §

¹²⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³² HE 148/2021 vp, s. 36

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹³⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹³⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

---

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

Lapsen tuki varhaiskasvatuksen polulla

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat kolmitasoiset: yleinen tuki, tehostettu tuki, erityinen tuki. Tuen kolmitasoisen jaottelun tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta saada riittävää tukea mahdollisimman varhain, oikea-aikaisesti ja joustavasti. On tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksessa ja nivelvaiheissa lapsen aloittaessa esiopetuksen sekä siirtyessä peruskouluun.

Kun lapsen kasvusta, oppimisesta tai kehityksestä herää huoli, asiasta keskustellaan huoltajan kanssa. Lapsen tuen tarpeet voivat näyttäytyä erilaisina eri ympäristöissä ja vaihdella eri aikoina. Siksi lapsen riittävän tuen varmistamiseksi on tärkeää, että huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö jakavat keskenään avoimesti tietoa lapsesta ja hänen tarpeistaan. Kaikissa lapsen tukeen liittyvissä asioissa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus saada tukea sellaisissakin tilanteissa, joissa huoltaja ei sitoudu yhteistyöhön tai vastustaa tuen antamista.

Tuen toteuttaminen kuuluu kaikille varhaiskasvatuksen työntekijöille. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) toimii tiiviissä yhteistyössä ryhmän henkilökunnan ja huoltajien kanssa lapsen tukeen liittyvissä kysymyksissä. Veon antama tuki suunnitellaan yhteistyössä lapsiryhmän henkilökunnan kanssa jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Siksi tuen toteuttamisen tavat vaihtelevat eri lasten ja lapsiryhmien välillä. Lapsen yksilöllisistä tarpeista riippuen tuen suunnittelun eri vaiheissa yhteistyöhön osallistuvat myös muut mahdolliset asiantuntijat.

Lapsen tukeen liittyvät yksilölliset toimintatavat ja yhteiset sopimukset kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksenopettajan vastuulla on lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kirjaaminen ja päivittäminen toimintakauden aikana kasvattajatiimin yhteisten havaintojen pohjalta. Lapsen vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet tulee ottaa huomioon tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tavoitteet tuen toteutumiseksi asetetaan pedagogiselle toiminnalle.

Tuen toteutumista, riittävyttä ja sovittuja toimintatapoja arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien kanssa lapsen vasukeskusteluissa kaikilla tuen tasoilla. Kun lapsen tukeen liittyvissä asioissa tapahtuu muutoksia, tulee nämä muutokset kirjata näkyviin lapsen vasuun.

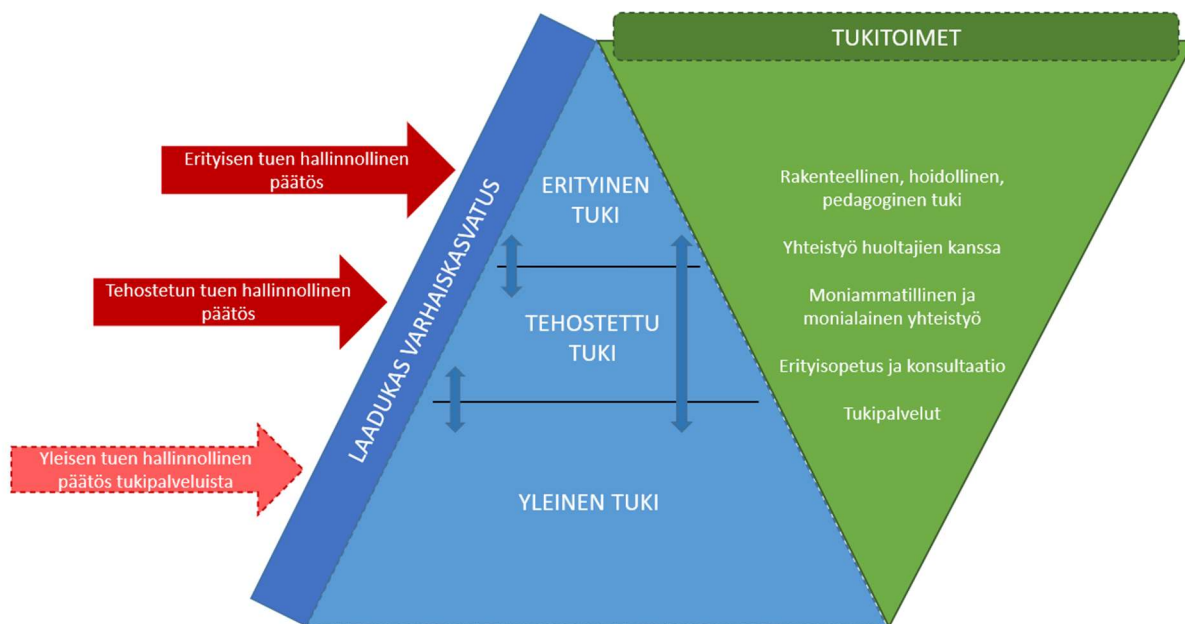
Kolmitasoinen tuki

Laadukkaan varhaiskasvatuksen lisäksi kaikilla lapsilla on oikeus saada yleistä tukea ilman erillistä päätöstä. Yleisen tuen avulla pyritään vastaamaan lapsen tarpeisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yksittäiset tukitoimien ja pedagogisten ratkaisujen käyttäminen sekä tuen tarpeen lyhytkestoisuus ja kapea-alaisuus kuvaavat yleistä tukea. Hämeenkyrön varhaiskasvatuksessa suunnitelmallinen pienryhmätoiminta muodostaa hyvät edellytykset yleisen tuen toteuttamiselle. Tarvittaessa yleiseen tukeen kuuluu myös varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden konsultaatiot pedagogisten ratkaisujen tueksi.

Lapsen tukea tehostetaan lisäämällä yksilöllisiä tukeen liittyviä ratkaisuja ja toimintatapoja. Tällöin voidaan hyödyntää myös varhaiskasvatuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden tutkimuksia ja/tai arviota lapsen kehityksestä, jotta pystytään vastaamaan tarkemmin lapsen tuen tarpeisiin. Mikäli tehostetulla tuella ei pystytä vastaamaan riittävästi lapsen tarpeisiin, lapsella on oikeus erityiseen tukeen. Erityisessä tuessa korostuvat toiminnan yksilöllisempi suunnittelu, seuranta ja arviointi sekä moniammatillinen yhteistyö.

Aloite lapsen tuen saamiseksi voi tulla lapsen ryhmän henkilöstöltä tai lapsen vanhemmilta. Varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja tekee esityksen tuen antamisesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen järjestäjän kanssa. Tehostetusta ja erityisestä tuesta tehdään hallintolain mukainen viranhaltijapäätös, josta Hämeenkyrössä vastaa varhaiskasvatuksen johtaja. Ennen päätöksen tekemistä huoltajaa tai lapsen muuta laillista edustajaa kuullaan asiasta. Tämä tapahtuu usein lapsen varhaiskasvatuskeskustelussa, jossa lapsen tukea yhteistyössä suunnitellaan.

Kaikilla tuen tasoilla käytettävät tuen järjestämiseen liittyvät tukitoimet on valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti jaoteltu pedagogisiin, rakenteellisiin ja hoidollisiin järjestelyihin. Tuen toteuttamisen menetelmät voivat olla samanlaisia eri tuen tasoilla, mutta lapsen tuen tarpeen muuttuessa tukimuotojen yksilöllisyys, kesto ja intensiteetti vaihtelevat. Hämeenkyrön varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityistä huomiota lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen. Kasvattajan vastuulla on, että tuen tarpeistaan riippumatta lapsi saa positiivisia kokemuksia yhdessäolosta toisten kanssa ja tukea myönteiselle minäkuvalleen. Hämeenkyrön varhaiskasvatuksessa lapsen tarvitsema tuki toteutetaan lapsen omassa päiväkot-, perhepäivähoito- tai esiopetusryhmässä. Tuki rakennetaan siten, että joustavia pedagogisia järjestelyjä hyödyntäen lapsi voi liittyä ja täysipainoisesti osallistua vertaisryhmänsä toimintaan. Yhtenä tuen toteuttamisen muotona käytetään yhteisopettajuutta, jolloin lapsiryhmän toimintaa suunnittelee ja toteuttaa useampi varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä.

Lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin mukaan toimiminen, sensitiivinen kohtaaminen ja lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevien kommunikointimenetelmien käyttäminen ovat tärkeitä pedagogisen tuen toteuttamisen muotoja varhaiskasvatuksen arjessa.

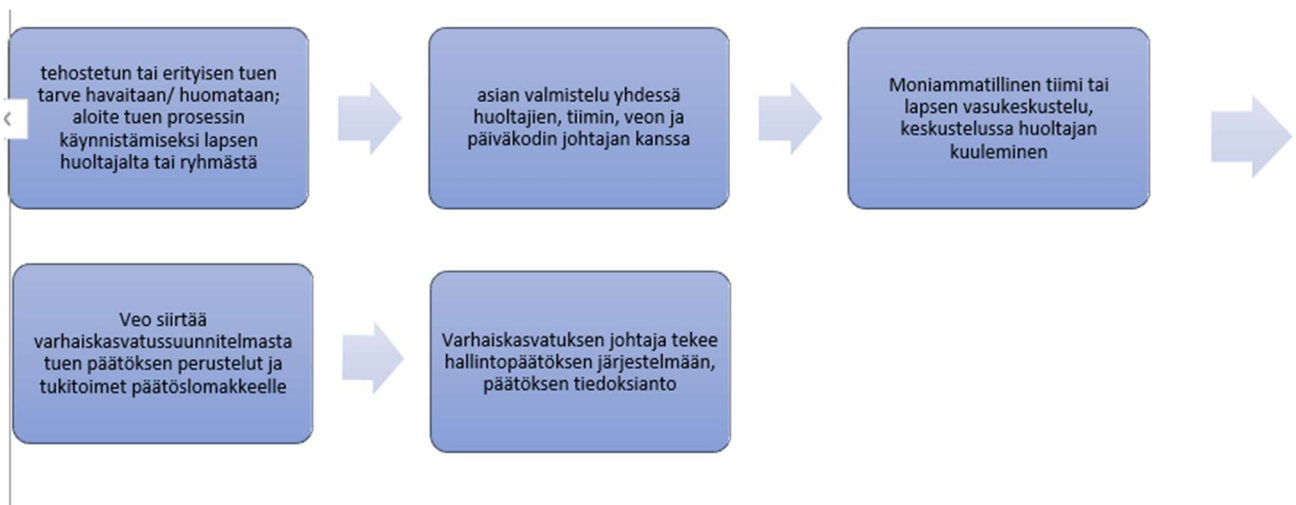
Hämeenkyrössä tuen rakenteelliset järjestelyt näkyvät lasten tuen tarpeiden huomioon ottamisena lapsiryhmiä muodostettaessa. Joustavuus lapsiryhmän koossa ja ikäjakaumassa sekä henkilökunnan osaamisen kohdentaminen ja lisäkoulutus lasten tuen tarpeiden mukaisesti ovat käytössä olevia rakenteellisia tukitoimia. Lisäksi joko lapselle henkilökohtaisesti tai ryhmään voidaan hakea lisäresurssina avustajaa. Avustajaa haetaan lapsiryhmän kasvattajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan esittämien perusteiden ryhmän varhaiskasvatuksenopettajan toimesta. Jos lapselle on varhaiskasvatuksen ulkopuolisen erityisammattilaisen lausunto avustajan tarpeesta, se liitetään hakemukseen. Avustajaresurssista päättää varhaiskasvatuksen johtaja osana hallintopäätöstä.

Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö

Hämeenkyrön varhaiskasvatuksessa tehdään lapsen tukeen liittyen yhteistyötä kunnan lastenneuvolan, perheneuvonnan ja sosiaalipalvelujen asiantuntijoiden kanssa. Yhteistyöhön liittyvät lupa-asiat keskustellaan aina huoltajien kanssa ja yhdessä sovitaan, ketä ammattihenkilöitä lapsen tukeen liittyvään keskusteluun kutsutaan mukaan. Yhteistyö varhaiskasvatuksen ulkopuolisten tahojen kanssa aloitetaan yhteisellä VASU-keskustelulla. Tarvittaessa yhteistyöhön kutsuttu asiantuntija, esimerkiksi psykologi tai puheterapeutti, voi tulla havainnoimaan lasta myös varhaiskasvatusryhmään.

Lähete puhe- tai toimintaterapeutin arvioon tehdään joko neuvolasta tai varhaiskasvatuksesta. Perheneuvonnan psykologille huoltaja voi varata ajan ilman lähetettä. Psykologien kautta pääsee tarvittaessa lastenpsykiatrin vastaanotolle. Erikoissairaanhoidon palveluja hakeudutaan tarvittaessa lääkärin läheteellä perheneuvonnassa tehtyjen tutkimusten jälkeen. Yhteistyötä varhaiskasvatuksen ulkopuolisten tahojen kanssa tehdään aina salassapito- ja tiedonsiirtosäädösten mukaisesti.

Tuen päätösprosessi Hämeenkyrön varhaiskasvatuksessa

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹³⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹³⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹³⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

---

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹³⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹³⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Hämeenkyrö

Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta jokainen varhaiskasvatusyksikkö, perhepäivähoito ja yksityinen varhaiskasvatus laativat yksikölleen vuosittain pedagogisen toimintasuunnitelman. Toimintasuunnitelman kunnallisten yksiköiden osalta hyväksyy sivistyslautakunta (syksyllä samaan aikaan kuin perusopetuksen lukuvuosisuunnitelmat).

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään viiden vuoden välein. Yksiköiden toimintasuunnitelmaa arvioidaan jokaisen toimintakauden aikana ja käytetään arvioinnin tuloksia toiminnan kehittämiseen. Huoltajille tehdään asiakastyytyväisyyskyselyt yksiköissä vuosittain. Koko kunnan varhaiskasvatusta arvioidaan laajemmalla huoltajille osoitetulla palautekyselyllä kolmen vuoden välein. Palautteen tulokset julkistetaan asiakkaille ja sivistyslautakunnalle. Tulokset ovat pohjana varhaiskasvatuksen kehittämistyölle. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulokset ovat toiminnan kehittämisen lähtökohtana. Arvioijina toimivat henkilöstö, huoltajat ja lapset.

Kunta- ja yksikötason arviointi kohdistuu toiminnan laadun, menetelmien ja vaikuttavuuden arvioimiseen. Toimintayksiköissä arvioidaan pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteutumista arvioimalla lasten varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden ja menetelmien toimivuutta. Huoltajat arvioivat varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnissa tukena käytetään pedagogisen dokumentoinnin kautta saatua tietoa, huoltajilta ja yhteistyökumppaneilta saatua palautetta sekä lasten tuottamia tallenteita ja materiaaleja. Tulosten perusteella selvitetään oppimisen tarpeet ja suunnitellaan tarvittava henkilöstön täydennyskoulutus.

~~Hämeenkyrön varhaiskasvatukseen on laadittu arvioinnin vuosikello. Arvioinnin käytäntöjä on suunniteltu Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvin) tuottaman materiaalin pohjalta. Opetushallitukselta on tulossa vuoden 2023 alussa kansallinen arvioinnin ”kirjasto” Valssi, jota tullaan hyödyntämään myös Hämeenkyrön varhaiskasvatuksen arvioinnissa. Arvioinnin tukena käytetään Karvin ylläpitämää digitaalista Valssi-laadunarviointijärjestelmää, jonka avulla toteutetaan vuosittain laadun prosessitekijöiden ja/tai laadun rakennetekijöiden arviointia kansallisia arviointityökaluja hyödyntäen. Keskeistä arvioinnissa on eri toimijoiden osallisuus sekä arviointi toiminnan eri tasoilla. Arvioinnin tuloksia käytetään laajasti toiminnan kehittämisessä.~~

Hämeenkyrön varhaiskasvatukseen on laadittu arvioinnin vuosikello, joka on tämän varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä (Liite 2). ~~Itsearvioinnin työkaluina käytössä on esimerkiksi VEPP-itsearviointityökalu. Vuorovaikutuksen arviointiin käytetään esimerkiksi läheisyyden kehää, sosiogrammia tai osallisuuden kolmiota. Vuosikelloon merkittyjen menetelmien lisäksi lapsiryhmien henkilöstöllä on mahdollisuus hyödyntää varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnissa mm. VEPP-itsearviointityökalua, läheisyyden kehää, sosiogrammia sekä osallisuuden kolmiota. Lapsi osallistuu arviointiin esimerkiksi ”Mun oman vasun” ja haastatteluiden kautta. Lasten osallistumisessa varhaiskasvatuksen arviointiin voidaan hyödyntää lisäksi esimerkiksi seuraavia menetelmiä: haastattelut, lapsen tuumaustuokio, viikon tähtihenkilö ja ”Mun oma vasu”. Kolme- ja viisivuotiaille tarkoitetut HALI- ja KEHU-arvioinnit toteutetaan varhaiskasvatuksen opettajan harkinnan mukaisesti. Hämeenkyrön varhaiskasvatuksen arvioinnin vuosikello on tämän varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä (Liite 2).~~

Liite 1 kiusaamiseen puuttumisen vaiheet

